

причинам не успеває вносити зміни в законодавство, які відповідали б сучасним умовам. Правопреемственность сприяє прогресу в праві, являясь його своєобразним «двигателем», але не причиною. В той же час слід враховувати, що правова преемственность проявляє себе і в правовому регресі, вона може сигналізувати про нього, однак причини його виникнення і розвитку лежать в розвитку самого суспільства.

*Ключевые слова:* правопреемственность, соціальний прогрес, регрес, динаміка, кримінальне законодавство, законотворчість.

**Balobanova D. Interrelation of progress and regress with succession in criminal law**

The scientific literature has repeatedly stated that the law can not be studied only in a static measurement, as a body of law enshrined in the various kinds of normative acts and regulating or protecting certain social relations, but it is necessary to pay attention to their dynamic nature. The particular importance of such researches of dynamic nature acquires in present ongoing changes and additions to the national legislation, including criminal, which are associated with changes in social, economic, political and scientific life. At the same time the guarantee of an adequate level of legal regulation of emerging social relations, and, consequently, their protection by means of criminal law, is not only the creation of new legal norms, but also a certain succession, a better perception of the best that was created and proved its right to exist during long-term testing. Such formulation of the problem causes the necessity of research of succession connection in law and legislation, but taking into consideration the interconnectedness of all phenomena in their existence, on analyzing the continuity of the law, the attention should be paid to the relation of succession to the progress and regress as the independent forms of development of the society and its units. The legal progress singularity consists in that it can keep up with the social progress, that occurs when the legislator because of the significant amount of work or other reasons, does not make timely changes in legislation according modern conditions. The succession promotes the progress in law, as a kind of «engine», but not the cause. At the same time, it should be noted that the legal continuity appears in a legal regress, signaling it, but the causes of its origin and development lie in the development of the society.

*Key words:* succession, the social progress, regress, the dynamics, criminal legislation, lawmaking.

УДК 347.627.3

*Олександра Олегівна Білик,  
аспірантка кафедри цивільного права  
Київського національного університету  
імені Тараса Шевченка*

## **НЕОБХІДНІСТЬ ФАКТИЧНОГО РОЗДІЛЬНОГО ПРОЖИВАННЯ ПРИ ВСТАНОВЛЕННІ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ**

**Р**ежим окремого проживання подружжя (сепарація) є новелою сімейного права України, впровадженою чинним Сімейним кодексом України. Цей інститут має давню історію та успішно функціонує у багатьох зарубіжних країнах.

На жаль, впровадження інституту окремого проживання подружжя в Україні не супроводжувалося чіткою правовою регламентацією процедури його застосування на практиці. У Сімейному кодексі України цьому питанню присвячено лише дві статті, в яких регламентовано встановлення і припинення режиму окремого проживання подружжя та його правові наслідки, проте навіть у цих аспектах виникають труднощі. Більше того, у зв'язку з однобічним формулюванням назви як «режиму окремого проживання», на практиці і в на-

уковій літературі гостро стоїть питання: чи є проживання кожного з подружжя в окремому житловому приміщенні необхідною умовою для існування режиму окремого проживання подружжя?

Метою цієї статті є дослідити необхідність фактичного окремого проживання, аби подружжя вважалось таким, що перебуває у режимі окремого проживання.

До питання сепарації у своїх працях зверталися, зокрема, такі українські вчені: Л. Липець, К. Глиняна, Б. Левківський, В. Гопанчук, Н. Аблятіпова С. Лепех, М. Ясинок, І. Жилінкова, З. Ромовська, Ю. Червоний та ін.

Зокрема, М. Ясинок наголошує, що режим окремого проживання подружжя за своєю суттю передбачає наявність окремого житла чи можливість його винайму одним із подружжя. Разом з тим режим окремого проживання не є завуальованим виселенням із житла і подальшою його втратою. Це адміністративний акт тимчасового характеру, який береться до уваги судом, на підставі інтересів інших членів сім'ї, і ґрунтується на захисті як їх прав, так і інтересів [1, с. 115].

Б. Левківський, розглядаючи можливість встановлення режиму окремого проживання, якщо подружжя мешкає в одному житловому приміщенні, яке належить їм на праві спільної сумісної власності, вважає, що в цьому випадку суд має відмовити у встановленні режиму окремого проживання. Суд не може заборонити жодному із подружжя користуватися цим приміщенням. Якщо подружжя не може або не бажає проживати спільно, вони можуть скористатися своїм правом на вибір місця свого проживання (у разі бажання продовжувати спільні відносини) [2, с. 100].

Позиція необхідності фактичного роздільного проживання при сепарації, на нашу думку, зумовлена передусім історичними витоками виникнення цього інституту. Традиційно виникнення інституту сепарації пов'язують з тим, що у 1563 р. Тридентський собор Римської католицької церкви остаточно заборонив розлучення: «Того, що з'єднав Господь, не може роз'єднати людина». Замість розірвання шлюбу було дозволено «відлучення від стола і ложа» (*separatio a mensa et thoro*). Тривалий час основне значення сепарації полягало саме у легалізації окремого проживання подружжя, адже одним із законів тодішнього шлюбного права був обов'язок спільного сімейного проживання [3, с. 115].

Іншого погляду дотримується В. Гопанчук: «Режим окремого проживання не можна розуміти лише винятково як дійсно фактичне окреме проживання подружжя, скажімо, в різних містах чи в різних квартирах. Режим окремого проживання поширюється і на ті випадки, коли подружжя продовжує проживати, скажімо, в різних кімнатах однієї квартири, проте припиняє будь-які стосунки, а починає кожен окремо харчуватися, оплачувати комунальні послуги, вести господарство тощо» [4, с. 85].

Неможливість або небажання «спільного» проживання, на думку низки науковців, слід тлумачити не як неможливість або небажання проживати разом в одному житловому приміщенні, а як неможливість або небажання вести спільне сімейне життя, мати спільний побут і господарство. Хоча, знову ж таки, закон не зобов'язує подружжя у випадку сепарації утримуватися від спілкування, мати відособлений побут тощо. Подружжя може жити й під одним дахом, але щодо них може бути встановлено режим окремого проживання [5, с. 119].

Співвідносячи поняття «гостьового шлюбу» і «сепарації», Л. Липець зазначає, що гостьовий шлюб — це шлюб, у якому подружжя бажає, але з певних причин не може проживати разом постійно, а тому проживає разом лише певний проміжок часу (наприклад, вихідні дні і свята), після чого «подружжя-гість» від'їжджає додому. Характерною ознакою «гостьового шлюбу» є фактичне та регулярне підтримання подружніх стосунків, без «позбавлення подружжя ложа», і лише з частковим «відділенням від столу» з об'єктивних причин. На противагу «гостьовому шлюбу», режим окремого проживання можливий й у разі проживання подружжя в одному помешканні, адже «відокремлення від столу та ложа» можливе також при

проживанні подружжя в одному домі/квартирі, але в різних кімнатах. Ще з радянських часів і донині зустрічаються родини, які через відсутність коштів не в змозі ані придбати, ані навіть орендувати житло для одного з подружжя, а тому після розлучення «роз'їжджаються» по різних кімнатах, перетворюючи сімейну квартиру на комунальну, а свою сім'ю — на сусідів такої квартири.

Тому основною відмінністю між «сепарацією» та «гостьовим шлюбом» є те, що причинами сепарації можуть бути, по-перше, небажання подружжя мати подружні стосунки та вести спільно побут, незалежно від того, проживає таке подружжя в одному чи в різних помешканнях; по-друге, неможливість подружжя з об'єктивних причин проживати разом, і до того ж відсутність змоги часто та регулярно бачитися, внаслідок чого окреме проживання стає тривалим. Причиною ж «гостьового шлюбу» є неможливість подружжя з об'єктивних причин проживати разом, при цьому подружжя часто та регулярно бачиться [6, с. 150–151].

На нашу думку, більш переконливою є позиція Л. Липець, адже у випадку встановлення режиму окремого проживання йдеться не стільки про фактичне роздільне проживання, скільки про розрив спільного побуту. Відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно [7].

Аналіз судової практики дає можливість зробити висновок про аналогічне ставлення до цього питання суддів. Так, у рішенні Печерського районного суду м. Києва від 15 березня 2012 р. зазначено, що позивачка звернулася до суду з позовом, в якому просить встановити режим окремого проживання між нею та її чоловіком. А також зобов'язати відповідача переїхати у квартиру своїх батьків строком на один рік, щоб випробувати часом їхні стосунки, проживаючи окремо. Оскільки між ними триває розлад, неприязні та напружені стосунки, й окреме проживання дасть можливість задуматися про деякі моменти їх спільного життя та розглянути доцільність подальшого спільного проживання. Відповідач не заперечував проти позову в частині встановлення режиму окремого проживання, але заперечував проти виселення до батьків із квартири, яка є спільною власністю подружжя. У цьому разі, враховуючи наведені неприязні стосунки сторін, а також те, що відповідач не заперечує проти встановлення режиму окремого проживання, суд вирішив, що ці вимоги підлягають задоволенню.

Разом з тим вимоги про зобов'язання відселити відповідача у квартиру його батьків задоволенню не підлягають. Жодним нормативно-правовим актом не передбачено відселення власника житла при розгляді справ такої категорії [8]. Отже, судовою практикою йде правильним, на нашу думку, шляхом. Судді не трактують поняття «окремого проживання» вузько, обмежуючи його лише проживанням в окремих житлових приміщеннях.

Що стосується законодавства зарубіжних країн, то тут слід звернути увагу на такі норми і думки науковців.

У § 1361b Німецького Цивільного Уложення досить докладно врегульовані питання користування спільним житлом, а саме: якщо подружжя живе окремо або хтось із них бажає жити окремо, один із подружжя може вимагати, щоб інший надав йому можливість одноособового використання сімейного житла чи його частини, у межах, необхідних для цього, беручи до уваги стосунки з іншим із подружжя з метою уникнення сутичок. Якщо одному з подружжя було дозволено користуватися сімейним житлом повністю або його частиною, другий із подружжя має утримуватися від створення перешкод такому користуванню. Останній може вимагати у того з подружжя, хто має право користування, справедливую плату за таке користування [9]. Тобто у цьому випадку чітко встановлено можливість фактичного спільного проживання при сепарації.

Доктрина англійського сімейного права стоїть на такій позиції: сторони не будуть розглядатися як сепаровані, якщо вони живуть в одному помешканні, проте чи живуть вони в різних помешканнях є питанням факту. Сепарація можлива навіть якщо сторони живуть під одним дахом, адже «помешкання» не є тотожним поняттю «будинок». Наприклад, у справі «Фюллер проти Фюллера» (1973) пара вважалася сепарованою, хоча чоловік жив як наймач житла зі своєю дружиною і її новим співмешканцем. У справі «Моунсер проти Моунсера» (1972) у задоволенні позову про розлучення на підставі дворічної сепарації було відмовлено, тому що подружжя не жило у різних помешканнях, хоча вони спали в різних спальнях, вони їли разом із дітьми і ділили хатні обов'язки [10, с. 147].

Відповідно до положень Кодексу сім'ї та опіки Польщі при встановленні сепарації суд обов'язково приймає рішення, зокрема про: визначення способу користування сімейним помешканням під час спільного проживання у ньому сепарованого подружжя, якщо подружжя займає спільне помешкання; на вимогу одного з подружжя, за виняткових обставин, коли один із подружжя своєю відвертою непристойною поведінкою робить спільне проживання неможливим, суд може видати розпорядження про його виселення на вимогу другого із подружжя [11]. Отже, на підставі зазначених норм можна зробити висновок, що за загальним правилом у польському сімейному праві проживання у спільному помешканні жодним чином не заважає встановленню сепарації для подружжя.

Отже, беручи до уваги наукові розробки українських правознавців у галузі сімейного права, судову практику, зарубіжне законодавство і доктрину, можна дійти такого висновку щодо необхідності фактичного окремого проживання при встановленні режиму окремого проживання: зародження інституту окремого проживання (сепарації) як альтернативи розлученню, яка звільняла подружжя від обов'язку спільно проживати втратила з часом свою початкову актуальність. На сучасному етапі встановлення режиму окремого проживання зумовлене не стільки бажанням подружжя фізично відмежуватися одне від одного, скільки припинити спільний побут і «роз'єднатися» на вищому рівні. На нашу думку, саме некоректність формулювання у Сімейному кодексі України назви цього інституту породжує суперечності щодо обов'язковості для подружжя «роз'їхатися» по різних житловим приміщеннях для встановлення режиму окремого проживання.

Таким чином, можна впевнено стверджувати, що для встановлення режиму окремого проживання віддаленість проживання подружжя не має вирішального значення.

#### Список використаних джерел

1. Ясинок М. Режим окремого проживання подружжя — новий вид справ у окремому провадженні / М. Ясинок // Право України. — 2008. — № 5. — С. 114–117.
2. Левківський Б. К. Режим окремого проживання подружжя / Б. К. Левківський // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2003. — № 12. — С. 97–101.
3. Аблятіпова Н. А. Сепарація як крок до розірвання шлюбу / Н. А. Аблятіпова // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 3. — С. 114–121.
4. Гопанчук В. Встановлення режиму окремого проживання подружжя / В. Гопанчук // Вісник прокуратури. — 2008. — № 2. — С. 82–87.
5. Лежнева Т. М. Поняття та зміст режиму окремого проживання подружжя / Т. М. Лежнева, С. В. Черноп'ятов // Право і суспільство. — 2010. — № 6. — С. 117–121.
6. Липець Л. В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом та договором : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Л. В. Липець ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2009. — 222 с.
7. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21–22. — Ст. 135.
8. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 15 березня 2012 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21930051>.

9. *German Civil Code (BGB) 1896*. — As of 1.10.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_bgb/englisch\\_bgb.html](http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html).
10. *Standley K. Family law* / K. Standley. — 6<sup>th</sup> ed. — Palgrave Macmillan, 2008. — 485 p.
11. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r.* — Brzmienie od 4 grudnia 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.prawo.lego.pl/prawo/kodeks-rodzinny-i-opiekunczy-z-dnia-25-lutego-1964-r/>.

**Білик О. О. Необхідність фактичного роздільного проживання при встановленні режиму окремого проживання подружжя**

Статтю присвячено дослідженню такої ознаки режиму окремого проживання подружжя, як фактичне проживання у різних житлових приміщеннях. Сама назва інституту в українському сімейному праві нашоухує на думку, що без другого не може існувати першого, проте це не так. Багато українських та зарубіжних науковців наголошують на тому, що спільне проживання подружжя має дещо глибше значення, ніж просте співжиття в одному помешканні. Тут важливішою є не фактична дистанція між подружжям, а їх налаштованість на спільне виконання обов'язків, ведення спільного побуту і господарства. Українська судова практика теж стоїть на позиції недопущення суміщення вирішення житлових питань і встановлення режиму окремого проживання.

*Ключові слова:* шлюб, режим окремого проживання подружжя, сепарація, роздільне проживання.

**Билык А. О. Необходимость фактического раздельного проживания при установлении режима отдельного проживания супругов**

Статью посвящено исследованию такого признака режима раздельного проживания супругов, как фактическое проживание в разных жилых помещениях. Само название института в украинском семейном праве наталкивает на мысль, что без второго не может существовать первого, однако это не так. Много украинских и зарубежных ученых подчеркивают, что совместное проживание супругов имеет более глубокое значение, чем простое сожительство в одном жилище. Тут важнее не фактическая дистанция между супругами, а их стремление к совместному исполнению обязанностей, ведению общего быта, хозяйства. Украинская судебная практика тоже стоит на позиции недопущения совмещения разрешения жилищных вопросов и установления режима раздельного проживания.

*Ключевые слова:* брак, режим раздельного проживания супругов, сепарация, раздельное проживание.

**Bilyk O. Actual separate living necessity in case of spousal separate living regime establishment**

The article deals with the concept of spouses living in different dwellings and its necessity in case of separate living regime being established. The name of this institute in Ukrainian Family Code suggests that the couple should actually live apart in order to be considered separated. However, analysis of doctrine, legislature and judicial practice shows faultiness of this statement. It is true, that originally the institute was introduced to release the couple or one of the spouses from the obligation of living together. Throughout the development of family law, living in one dwelling has become the free choice of spouses depending on the circumstances. A lot of researchers emphasize on the difference between «house» and «household». In one case, couple can live separately in one dwelling as roommates; each would cook for oneself, make the payments, but not share everyday life with the other spouse. In the other case, spouses can live in different apartments or even cities, but have a necessary level of commitment to be viewed as a couple. Ukrainian case law shows that judges follow the rule that supports the idea described above: establishment of separate living regime cannot be viewed as a cause for forcing one of the spouses to move out of the family dwelling. Overall, it is safe to say that separated spouses are not necessary the ones that live in different houses. The couple's decision to separate has a bigger impact on their lives and obligations than a mere termination of cohabitation. Actual distance between the spouses is less important than their actual intentions to discontinue marital life. So, spouses' actual living apart is not mandatory condition of the separate living regime.

*Key words:* marriage, mode of separation of spouses, separation, separation.

*Олена Юрївна Бусол,  
старший науковий співробітник  
Служби інформаційно-аналітичного  
забезпечення органів державної влади  
НБУВ НАН України,  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник*

## **ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ОБЛАСНИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ)**

Тему протидії корупції, зокрема в органах виконавчої влади, тією чи іншою мірою досліджували у своїх працях О. Джуза, М. Камлик, О. Кальман, О. Костенко, М. Мельник, Є. Невмержицький, Б. Романюк, В. Соловйов та ін. Як слушно стверджує О. Костенко, нині є достатньо підстав вважати, що антикорупційна політика, а також стратегія й тактика протидії корупції в Україні є антинауковою. Це одна з причин її неефективності [1]. О. Кальман вважає, з чим ми частково погоджуємося, що у цілому оцінювати роботу органів, які ведуть боротьбу з корупцією, необхідно з урахуванням кількості і якості реалізованих заходів, а також результатів розгляду справи у судових органах [2, с. 133].

Аналіз деяких проблем, пов'язаних із реалізацією антикорупційних заходів органами виконавчої влади та оцінкою їх ефективності проводився українськими вченими різних галузей науки, але при цьому не проводився кримінологічний аналіз ролі обласних державних адміністрацій у протидії корупції.

Метою статті є з'ясування ефективності антикорупційної політики держави шляхом створення в органах державної влади підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції.

При застосуванні якісних показників ефективності діяльності органів, які ведуть боротьбу з корупцією, як справедливо зазначає О. Кальман, слід враховувати ту обставину, що запобігання і протидія корупції — це особливі види державної і громадської діяльності, які вирішують велике різноманіття завдань із постійно змінюваним змістом [2, с. 131].

У 2011 р. було прийнято пакет антикорупційних нормативно-правових актів, серед яких основоположними є закони України від 7 квітня 2011 р. № 3206-17 «Про засади запобігання і протидії корупції» [3], від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [4]. Крім того, Постановою Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) від 20 жовтня 2011 р. № 1094 [5] визначено перелік правопорушень, у тому числі й злочинів, які вважаються корупційними.

До числа суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції у межах повноважень, визначених законом, віднесені, серед інших, й органи виконавчої влади, зокрема, міністерства, агентства, обласні державні адміністрації (далі — ОДА). На виконання постанови КМУ від 2 листопада 2011 р. № 1126 [6], в якій рекомендовано керівникам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, головам обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з урахуванням вимог Типового положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого Постановою КМУ від 8 грудня 2009 р. № 1422 (Типове положення) [7], утворити та